

अभिब्यक्ति

कविता

छोरी र देश !

• नारायणप्रसाद सापकोटा

छोरी सानी छन्
घर चिन्छन् देश चिन्दिनन्
तर एउटा बाब्रो इट्टाजस्तो आकृति बनाएर
'मेरो देश' लेख्न थालेको पनि वर्षौं भइसकेछ।

मैले पनि के के गरिनेँ र
छोरीलाई घरसँगै देश चिनाउन
तर छोरीले टिप्न सकिनन् वा मेरो कला पुगेन
छोरीले नाम त सम्झिन् तर चिन्न सकिनन्।

'बुद्ध जन्मेको देश हो, छोरी!
अहिंसा र शान्ति हाम्रो धर्म हो'
अहँ, छोरीले मानिन्न
भन्छिन्, मान्छेले मान्छेलाई नै किन मार्छन् त बाबा?

'सगरमाथाको देश हो हाम्रो, छोरी!
अटल रहेर सधैं हामीले शिखर छुनुपर्छ'
तर छोरीको प्रतिप्रश्नले भस्किन्छु
पुर्खाजस्तै वर्तमानका हामी नेपाली
सगरमाथाको चित्र पनि नदेखी मर्दा रहेछौं।

'नौ रडको रङ्गिन डाँफे चराको देश हो, छोरी!
जीवनका सबै रङ्ग देख्न हामी माथि-माथि उड्नुपर्छ'
राष्ट्रिय चरा अहिलेसम्म नदेखेको बाबु म
फेरि उत्तर दिन सकिदैन छोरीको प्रश्नमा
रड बदलेर कि नबदलीकन, बाबा?

जमिन, जंगल, बाटोघाटो, चोक, पसल, बजार, स्कुल आदि त
देश जस्तै लाग्दैन छोरीलाई, के सोच्छिन् कुनि?
सायद त्यहाँ आफूलाई पाउँदिनन् वा आफ्नोपन पाउँदिनन्
प्रश्नमाथि प्रश्न नै तेस्याउँछिन्
घरजस्तै देशको पनि नियम हुनुपर्दैन र?

अलि अलि चित्त बुझाएको एउटै कुरा छ छोरीले
भन्छा पार्कमा विशिष्ट आकार लिएर टिङ्ग उभएको
चन्द्र र सूर्य अंकित त्रिकोणात्मक रातो भन्डा
हो, यही भन्डा जस्तै हाम्रो देश पनि सबैभन्दा भिन्न छ, छोरी
यहाँका कुरा संसारमा देखिँदैनन्, संसारमा देखिएको यहाँ देखिँदैन!

देश चिनाउँदा मान्छे चिनाउँ कि नचिनाउँ
कसलाई चिनाउँ कसलाई नचिनाउँ?
फेरि अर्को प्रश्न गरिसकेकी छन्
'अस्तित्व त्यस्तो बोल्ने को हो, बाबा?'
अब म के भन्दैछु?
यति निरीह कहिल्यै भएको थिइँन।

छोरीले उत्तर फेरि खोज्ने छिन्, आज नभए भोलि
मैले उत्तर बनाउनु नै छ
'यो लोकतन्त्र हो, छोरी
लोकतन्त्रमा बोल्न पाइन्छ, लाज नमान्नी
कर्म गर्न पाइन्छ, डर नमान्नी
न्याय र दण्ड त भगवानले मात्र दिन्छन्
डिलो र चाँडो मात्र हो
भगवानसँग हामी सधैं डराउनु पर्छ।'

गजल

माली सम्झें मैले

• विष्णु हुंगाना

पानी हाल्दैथ्यौं फूलबारीमा, माली सम्झें मैले
नजर जुघार्दै मुस्कुरायौ, दिल खाली सम्झें मैले

खै, के भएर अलमलियो यो मन, त्यहीँ कतै
हेरेर फेरि बोलिनी तिमी, आफ्नै पालि सम्झें मैले

के भनेर बोलाउँ भनी, दोधारमा यो मन पयौं
बर्बराउँदै थियौ तिमी, गाली सम्झें मैले

ओठको डिलमा कालो कोठी कति सुहाउँदो
हरियो चुरा हातभरि पूजा, थाली सम्झें मैले

घुन्टो उठाई चियाइदियो, छड्के हेराइले
जानि जानि रेटने त्यो मन, जाली सम्झें मैले ।

• रामकृष्ण अधिकारी

पानी पर्ने लागेको मौसम, आकाशमा काला
बादलहरू मडारिँदै गर्दा बेलाबेला सातोपुत्लो
उड्ने गरी गर्जिएको मेघ अनि चट्याङका
फिल्काहरू मान्छेहरू आफ्ना आफ्नै सुरमा
मौसमको हडबडाहट सँगै कुदिरहेका थिए।
यस्तैमा बसबाट ओर्लनासाथ ऊ कुद्दै
नजिकको ठुलो क्याफे पुग्यो। क्याफे लगभग
सुनसान नै थियो।

पुराना फाट्न लागेको जुत्ता, सामान्य फर्मल
ड्रेस अनि गहुन्नो भोला बोकेको ऊ नयाँ
विचारको समयमा पुरानै सामान्य अनुहार
लिएर अन्तिमको एउटा कुनाको टेबलमा
बस्न मात्र के भ्याएको थियो एक हँसिली
मुहार भएकी वेट्रेस ओठभरि मुस्कान भई
हातमा मेनु बुक बोकेर सोध्न पुगी।

'सर के लिनु हुन्छ? अर्डर प्लिज!'

'सर प्लिज' शब्दबाट ऊ कति पनि प्लिजद्
भएन। ऊ कठोर थियो या उसको बोली,
मेनुलाई बेवारस्ता गर्दै फोनको स्क्रिनमा
निहुरिएको टाउकोलाई स्थिर राख्दै एकै
स्वरमा भन्न पुग्यो एउटा- 'अमेरिकानो सिंगल
सटाक'

सिंगल सटको प्रतीक्षा जारी थियो। ऊ धेरै
चुरोट तान्ने मान्छे पनि थिएन। सिगरेट र कफी
अर्थात् 'डबल सी' यसको छुट्टै बेग्लै नसा छ,
ऊ यसै भन्ने गर्थ्यो। उसको नितान्त एक्लो
जीवनमा डबल भन्ने चिज सायद थिने 'डबल
सी' मात्र थिए। सिगरेटको एक खिल्ली उसका
हातमा सलबलाउँदै गर्दा धुवाँको एक मुस्तो

• विवश वस्ती

धेरै हिसाब किताब सँगालेर ढल्कंदै
गइरहेको थियो, उनको उमेर । युवा वयका
खुद्रिकलाहरू चट्टेदै गर्दा पनि एक्लै थिए,
उनी । पारिवारिक सम्बन्धका हिसाबले उनी
दरिद्र थिएनन् । बाबु थिए, आमा, हजुरबा,
हजुरआमा, दिदी, भाइ सबै । सबैका स्नेहले
तृप्त र देदियमान देखिन्थे । उनको जीवन-
परिधि भने आलोकवृत्तको साँध-सीमाभित्र
अट्द नसकेर क्रमशः धूमिल हुँदै गइरहेको
थियो ।

उमेरले मध्याह्न पार गरी दक्षिणाण
दिशातिरका पर्वत शृङ्खला ताक्दै गर्दा पनि
अविवाहित जिव्गामी रमाइरहेका थिए, उनी ।
समकालीन छोराछोरी हुर्काउने उपक्रममा
थिए । बरेल्टी होइनन्, एकाध मात्र । उनी
भने....।

“अङ्कल नमस्ते !” समवयीका छोराछोरीले

कालो कफीको सम्झना!

त्यो कुनामा रडमडिसकेको थियो। उसका
आँखाले धुवाँमा अनेकन् आकृतिहरू कोर्दै
थिए। चित्रहरू बन्ने र बिलाउने क्रम निरन्तर
जारी थियो।

अमेरिकानो सिंगल सट, त्यही कालो कफी
लिएर केही छिनमै वेट्रेस आइपुगी। थाहा छैन
ऊ कुन कुरामा ध्यानमग्न थियो। आँखाहरू
अझै पुतपुताइरहेका धुवाहरूमा नै हराएका
थिए।

'सर! हजुरको अमेरिकानो सिङ्गल सट'
भन्दै फेरि पनि बनावटी थियो या नेचुरल
मुस्कानका साथ टेबुलमा कफी राखेर बिदा
भई! ऊ कफीलाई गहिरिएर नियाल्दै थियो।
रिफाइन चिनीका सानु दुई प्याकेट, एक सानु
चम्चा अनि कफी सहितको प्लेट, प्लेटमा
चिनी र चम्चा उसका लागि बेकामका थिए।
बेकामको चिजलाई यसै छोडेर ऊ तितो
कफीको सुरुवाती एक चुस्कीको मिठास
आफूमा भर्दै गर्दा कता कता विगतको पहिलो
क्यापुचिनोको यादहरूमा डुबेको थियो।

यादहरू क्रमशः कुनै सिनेमा चले भँदै चल्दै
जान्छन्।

'तिमी के लिन्छौ?' मेनुको बाक्लो ठेली
पल्टाउँदै उनले सोधिन्।

म अलमल्ल थिए। जीवनको पहिलोपल्ट म
उनीसँग ठुलो क्याफेमा पुगेको थिएँ। त्यसअघि
पनि केटाहरूसित सानातिना कफी सप र
चिया पसल त गएकै थिएँ तैपनि उनीसँगको
त्यो बसाइ, त्यो भव्य क्याफे अनि बजाइएको
मधुर संगीतले मलाई रोमाञ्चित बनाइरहेको
थियो। म के खाने वाला थिएँ सोच्न र खोज्न
दुवै सकिरहेको थिइँन।

मुस्कुराउन नजान्ने पनि फिस्स हाँस्दै उनलाई
हेरेर भनँ, 'तिमी जे अर्डर गर्छौ मलाई नि
त्यही हे!'

ऊ अझै अलमलमा थिई। हातमा पेन र
पेपरसहित वेटर अर्डर लेख्नको लागि तयार
थियो।

'दुइटा क्यापुचिनो र एउटा फ्रेन्च फ्राई'

वेटर अर्डर लिएर गइसकेको थियो। म
उनीसँग बोल्नको लागि विषयहरूको छनोटमा
थिएँ। कति गाह्रो कतै अकवार्ड फिल नहोस्
भनी जसोसो फाट्टफुट्ट गफ त दिइरहेकै
थिएँ। उनी कति शान्त र मौन थिइन्, म भनी
छुट्टै उत्सुकतामा रमाइरहेको थिए। सधैं दूध
चियामा रमाइरहेको म अब क्यापुचिनोको
दुनियाँलाई चिन्दै थिएँ।

चौपट्टै राम्री उनी। इन्द्रका अपसराहरू कस्ता
थिए कुनि! कुनै अप्सराभन्दा कम थिइन्
मेरो कल्पना र सोचाइभन्दा परको, उनीसँग
बसेर कफी पिउन पाउनु स्वयंको लागि
आश्चर्यको विषय थियो। लजालु स्वभावको
म त्यति धेरै राम्रो पनि त थिइँन। खै भाग्य
कण्डलीको कुन उल्काको प्रभाव थियो
कुनि! तर म खुसी थिएँ।

क्यापुचिनो आइसकेको थियो। आहा! कति
राम्रो मुटु चित्रको कला। साँच्चै मायालु
जोडीहरूकै लागि रहेछ क्यापुचिनो, मनमनै
कल्पिएँ। मुटु चित्रले मेरो मुटुमा छुट्टै द
यात्रो बजाएको थियो। त्यही बेला सँगैभएँ
चकलेटको विज्ञापन- 'फिर से मन मे लड्डु
फुटा।'

त्यति बेलासम्म मैले उनीसँगको जीवनको
कल्पनाका थुप्रै लड्डुहरू फुटाइसकेको हुँदो हुँ।
थोरै लाजसँग रातो पियो भएको थिएँ। उनले
कफीमा रिफाइन सुगर पोल्दै गर्दा चिनीसँगै म
पनि रिफाइन भई घोलिएर विलीन भइसकेको
थिएँ। क्यापुचिनो साँच्चै मिठो थियो। त्यो
पल, ती समय अनि मधुर संगीत सबै मिठा
थिए।

त्यो समय मिठासमा नै सकियो। समय

बित्दै गयो। कफीले निद्रा लाग्दैन, मान्छेहरू
यसै भन्ने गर्छन्। सायद त्यसै होला म पनि
निदाएको थिइँन। क्याफिनको नशाभन्दा छुट्टै
नशा मलाई उनको लागेको थियो। कफी त
यसै बदनाम भए जस्तै लाग्थ्यो। सधैं आफ्नै
खयालमा हुन्थे। अनेकन् कुरा र प्रसङ्ग
ल्याएर गफ पनि हाँकिरहन्थे। उनी मेरा लागि
अब दैनिकी जस्तै थिइन्। मेरा हर खुसीको
आदतमा, सानातिना सुख दुःखका कुराहरूमा,
सुनाउन भनी साँचेर राखेको हरेक कुरामा
उनी थिइन् तर पनि डर लागिरहन्थ्यो कतै म
उसलाई इरिटेट पो गरिरहेको छु कि!

कुनै कविले भनेभैँ डराएको मनले लगाएको
पिरतीमा साँच्चै पिर मात्र बाँकी हुने रहेछ।
थाहा छैन मन किन डराएको थियो तर
पनि हुने हार दैव नटार भनेभैँ हुने कुरा
जसरी नि हुनु थियो। सबै कुरा बदलिँदै
थिए। आखिरमा बेक्कुफ त मन नै थियो।
क्यापुचिनोको मिठासमा हराउँदै गर्दा उनका
अगाडि आत्मसमर्पण गरेका मेरा भावनाहरू
अनियन्त्रित भइसकेका थिए। अनियन्त्रित
भावनाहरूबाट एउटै परिणाम आउनु थियो,
जुन दुर्घटना थियो।

त्यस्तै दुर्घटनाका सिकार मेरो स्वयंको
कल्पनाहरू भए। मैले सिर्जना गरेको भावी
हाम्रो जीवनका कल्पनाहरू, आकाशमा
उडिरहेको कल्पनाका संसारहरू कहिल्यै
देखा नपर्नी गरी पातलमुनि धसिएका थिए।
मन घायल भएको थियो। भावनाहरू टुक्रिएर
छरपस्ट थिए। मैले बताउन सकिनँ या उसले
सुन्न चाहिँन। उसले सोचेको म र मैले सोचेको
उसको लागि म दुवै छुट्टै थिएँ। भिन्न थिएँ।

क्यापुचिनोबाट अब मिठास भर्ने तत्त्वहरू-
दूध, चिनी, ती कलाहरू हामी छुट्टिएसँगै
छुट्टिँदै थिए। मिठास त उसले लगिसकेकी
थिई। मैले चाहेर पनि रोक्न सकिनँ, सायद ऊ
रोकिने पनि थिइन्।

म अब कफीसित मात्र बाँकी थिएँ। तितो

कालो कफी, विनारंग पानीसँगको मात्र कफी।
क्यापुचिनोको छोटो रङ्गिन पलहरूबाट अब
बदलिएर म पनि अमेरिकानोमा अभ्यस्त
भइसकेको थिएँ। हरेक कफी अनि सम्झनामा
ऊ सधैं मिठास बनेर आउँथी। म त्यही तितो
कफीमा घोलेर पिइदिन्थे। जस्तै तितै भए नि
पछिसम्म मिठास बाँकी रहिरहन्थ्यो। म पनि
बाँकी राखिरहन चाहन्थेँ, सधैं कैद गरेर ती
तिता अनि मिठा सम्झनाहरू।

यादहरूको रिल सकिँदै थियो। स्मृतिहरू
धर्मािलिँदै थिए। बाहिर केही हदसम्म वर्षा
थामिँदै थियो। उसको कफीको चुस्कीहरू
सकिँदै थिए। चुरोटको धुवाँ कुनामा नै
बिलाइसकेको थियो। दुई केटा र केटी
उसका टेबलको विपरीत अर्को कुनामा बसी
खासखुस गरेको सुन्दै गर्दा दुई मुटु सहितको
कला कुँदिएको क्यापुचिनो उनीहरू सामु
आइपुगिसकेको थियो। उसले केही छिन
टोलाउँदै गर्दा सायद ऊभित्र बाँकी रहेको
क्यापुचिनोको स्मृतिलाई त्यही कालो कफीमा
एकै चोटि घोलेर अन्तिम चुस्की पियो।

कपको पिँधमा अझै कालो कफीको तिता
आभासहरू बाँकी थिए। अगाडिको एस्ट्रेमा
धुवाँको सम्झना स्वरूप चुरोटका टुटाहरू
टिङ्ग उभिएका थिए। विलीन भएको धुवाँ,
तितो पिँधमा बाँकी रहेको कफी अनि
डडिसकेको चुरोटका टुटाहरूको सम्झना
उसले त्यही छोडेर गयो। खै कता गयो?
कहाँ गयो? कसैलाई थाहा भएन। त्यसपछि
ऊ कहिल्यै त्यो क्याफेमा फर्किएन। सायद
अन्त कतै कुनै क्याफेको कुनाको टेबलमा
एक सर्को धुवाँको मुस्तोमुनि बसेर कालो
कफीसँगै तितो जीवन पिउँदै होला।

उसले छोडेको त्यो कालो कफीको तितो
सम्झना अझै त्यही क्याफेमा पाइन्छ।
कतै कहिल्यै मन लागेको समयमा त्यो
क्याफेमा पुग्नु भयो भनी नबिसर्गि पिउनु
होला 'अमेरिकानो सिंगल सट'। उर्फ
त्यही कालो कफी!

एकलो थियो एकलै गयो !

बालबालिकामा पलाएका अपार खुसीसँगै
उनी केही सोचमग्न देखिन्थे ।

एकदिन मैले उनीप्रति अतिशय भावुकता
देखाएँ र आफूभित्रको उकुसमुकुसलाई
सतहमा निकाल्दै सोधें, “अचेल तिमी
दिनदिने उदास र बेचैन बन्दै गइरहेका छौ ?
यो मेरो हेराइ गलत पनि हुन सक्छ तर तिमी
निकै उदास देखिँदै छौ ।”

“के म तपाईंले भने जस्तै देखिन्छु र ?” उनले
अन्तर्यमा सञ्चित अर्धप्रतिशत मुस्कान यो
मुस्कानविहीन पर्यावरणमा छर्दै भने ।

“त्यस्तै लाग्यो मलाई त ।” मैले भनें र उनको
अवस्था बुझेर थपें मैले, “उमेर बढ्दै जाँदा
जीवनसाथीको आवश्यकताबोध भन्न बढ्दै
जान्छ । हामीले कति सम्भोग्नु तिमीलाई
भाइ ! सोच त एक पटक । उमेर ढल्कंदै
जाँदा अनेक समस्या ताँती लागेर आउँछन्,
बर्सातका कमिला भैं । यस्तो बेला...।” म
धेरै नै भावुक बन्न पुगें ।

“तपाईंले त्यही बिहेको कुरा गर्नुभएको होला,
हैन र ?” उनी पटककै गम्भीर देखिएनन्,
पहिला पहिला जस्तै । “हो ।” मैले भनें,
“अब तिमीले बिहे नगरी हुँदैन । तिमीले
बिहेलाई कसरी बुझेका छौ ? मलाई थाहा
छैन तर जीवन यात्रालाई गतिशील बनाउन र

परिवारका सदस्यका ओठमा अप्रतीम मुस्कान
भित्त्वाउनका लागि भए पनि बिहे गर्नु पर्छ ।”

“म यो वैवाहिक ढाँचाको विरोधी हुँ ।”
आफूलाई दार्शनिक भावभूमिमा उभ्याउँदै
थपे, “म विवाह-संस्थाको विरोधी हुँ । हाम्रो
विवाह-संस्थाले महिलालाई सधैं शोषणको
माध्यम मात्र बनाउँदै आयो । पितृ सत्ताको
यौनिकताको राजनीतिक चरणबिच हाम्रो
समाज सत्ता गुज्रिरहेको छ ।”

“त्यति भावुक नबन । आधुनिकता,
उत्तरआधुनिकता के के 'ता' हुँदै गुज्रिएर
आएको यो एआइको जमानामा तिम्रा कुरा
थोत्रा भइसके ।” मैले पेलान दिन खोज्दै
भनें, “हामी जुन समाजका हिस्सेदार हौं,
त्यो समाजले परम्परागत रूपदेखि अपनाउँदै
आएका हरेक ढाँचाका अनुयायी बनु
पर्छ । नभए हामी एक्लो बृहस्पति जस्तै हुने
छौं ।” मैले उनलाई विवाह संस्थाको दरांगत
शैलीलाई पछ्याउँदै उपदेशात्मक दबाव दिएँ ।

मेरो उपदेशात्मक दबावको 'डोज' ले उनलाई
पटककै छोएन । उनी डोजविहीन हुँदै मलाई
उल्टै उपदेशरूपी काउछो भिराउन तयार
भए, “तपाईंले एउटा भनाइ सुनुनुभएको
होला, प्रत्येक सफल पुरुषको पछाडि एउटी
महिलाको हात हुन्छ ।” तर प्रत्येक असफल
पुरुषको पछाडि नि ?

“महिलाकै त हुन्छ होला नि !” मैले
पञ्चतन्त्रको गँगटोले भैं सहज उत्तर दिएँ ।

“हैन । बिल्कुलै हैन ।” उनले इन्कार गर्दै
भने, “प्रत्येक असफल पुरुषको पछि पुरुषकै
हात हुन्छ । यो हाम्रो परम्परागत वैवाहिक
संस्थाले उब्जाएको मुख्य समस्या हो ।” यस
पटक भने उनको हाँसो फुटिकयो तर तत्क्षणै
सेलायो पनि

उनको हाँसो ।

म उनीसामु नतमस्तक भएँ ।

काठमाडौँको उत्तरी कुनो, बुढानीलकण्ठ ।
त्यही ठाउँस्थित दुइटा कोठामा बस्दै आएको
दशबौं बतिसक्थो, उनको । एक्ले बस्छन्,
जाँगर उब्जिएका बेला आफ्नै पकाइतुल्याई
खान्छन्, नभए बाहिरतिरै । एक प्रकारले
अनियमित जस्तै छ, जीवनशैली । मनमौजी
तरिकाले जीवन बिताउनेका पदचिह्नलाई
पछ्याउनेमा उनी पनि पर्छन् ।

एकाध वर्ष भयो । उनी र म एउटै कार्यालयमा
आबद्ध छौं । कार्याक्रमदेखि नै उनी र मबिच
मिल्दै आएको छ, बेमेलैन्थ । एकदिन अरू

✦ बाँकी तेश्रो पृष्ठमा

